

«Tajikistan State University of Commerce»

Course name: National economy

Week:12. Regional sector and free economic zones at the level of the national economy.

Khojazoda Diloar Khairuddin

**«Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон»
Номи фан: Иқтисоди миллӣ**

**Мавзӯи: 12. Бахши минтақавӣ
ва минтақаҳои озоди иқтисодӣ
дар сатҳи иқтисоди миллӣ.**

Хочазода Диловар Хайруддин

Саволҳои лексия:

- 1. Мафҳумҳои асосии иқтисоди минтақа.**
- 2. Омилҳои ба инкишофи иқтисоди минтақа мусоидаткунанда.**
- 3. Нишондиҳандаҳо ва равишҳои асосии таҳлили минтақавӣ.**
- 4. Нишондиҳандаҳои сатҳи тараққиёти минтақаҳои озоди иқтисодӣ.**

1. Мафҳумҳои асосии иқтисоди минтақа:

Тақсимои ҳудудро ба минтақаҳо минтақабандӣ меноманд. Вобаста ба меъёрҳои таснифи минтақаҳо минтақабандиҳои зеринро фарқ кардан мумкин аст:

1. минтақабандии иқтисодӣ бар асоси тақсимои ҳудудии меҳнат (ноҳия ва зонаҳои иқтисодӣ, комплексҳои ҳудудию истеҳсоли, марказҳои саноатӣ);

2. тақсимои маъмурию ҳудудӣ (ҷумҳурӣ, кишвар, вилоят, ноҳияи маъмурӣ, шаҳр, ноҳияи шаҳр, шаҳрак);

3. минтақабандии иқтисодӣ аз рӯи мушкилотҳо и мавҷуда¹.

1. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.

Мафҳуми минтақаи иқтисодӣ :

Минтақаи иқтисодӣ – комплекси ҳудудию истеҳсолӣ аст, ки дар асоси масоҳати калон ба вучуд омада аз қисматҳои дигари кишвар махсус гардонда шудани хоҷагии халқ, мавқеи ба худ хоси иқтисодию ҷуғрофӣ, захираҳои табиӣ ва меҳнатӣ фарқ мекунад¹.

1. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.

Бояд қайд намуд, ки иқтисоди минтақа якчанд чанбаҳо дорад: якум – усули ташкили фаъолияти хоҷагидории минтақаи муайяншуда дар таркиби иқтисоди миллӣ мебошад. Дуюм, соҳаи илмиест, ки иқтисоди минтақаҳои алоҳида, таркиби дохилии он ва муносибати мутақобиларо бо воҳидҳои минтақавии дигар мавриди омезиш қарор медиҳад. Сеюм, омӯхтани таносуби минтақавӣ имконият медиҳад, ки инкишофи иқтисодию иҷтимоии мамлакат дар минтақаҳои алоҳидаи маъмури – вилоят, ноҳия муайян карда шавад¹. Ҳамаи ин чанбаҳо бо якдигар алоқамандии зич доранд, зеро онҳо асоси ягона ва ҳамон як соҳаи муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегиранд, ки дар он инкишоф ва идоракунии маҳаллӣ (мунисипалӣ) ба вуҷуд меояд¹.

1. Исайнов Ҳ.Р. Иқтисоди миллӣ: китоби дарсӣ,-Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

Мавзӯи баҳши минтақавии иқтисоди миллӣ мураккаб ва гуногунпахлӯ буда қисматҳои асосиаш аз инҳо иборатанд:

иқтисоди минтақавӣ муайян (иқтидорҳои захиравӣ ва истеҳсоли, таркиби соҳавӣ, шароити зиндагӣ, механизми амалнамоӣ ва идоракунии иқтисодиёт);

робитаҳои иқтисодии байни минтақаҳо (кушод будани минтақаҳо, алоқамандии мутақобилаи онҳо);

низомҳои иқтисодии минтақавӣ (иқтисоди миллӣ ҳамчун низоми минтақаҳои якҷояамалкунанда);

ҷойгиркунии қувваҳои истеҳсолкунанда (хусусиятҳои минтақаҳо дар бобати ҷойгиршавии захираҳои табиӣ, аҳоли, истеҳсолот, инфраструктураҳо ва ғайра);

чанбаҳои минтақавии ҳаёти иқтисодии минтақаҳо (аз назари ба амалории чараёнҳои истеҳсоли, сармоягузорӣ, меҳнатӣ ва молиявӣ)¹.

Ҳангоми баррасии мавзӯҳои иқтисоди минтақавӣ мафҳумҳои асосиро муайян намудан зарур аст, ки дар асоси онҳо ба вуҷуд овардани тасаввуроти асосноки илмӣ оиди иқтисоди минтақавӣ имконпазир мегардад. Мафҳуми аввалин- масоҳат ба шумор меравад.

«Масоҳат – ин қисмати (маҳдуди) кабасти саҳти болоии замин аст, ки дорои хусусиятҳо ва захираҳои табиӣ ва антропогенӣ буда, бо дарози, масоҳат ҳамчун намуди маҳсусти манбаи маконӣ, маҳкеи ҷуғрофӣ ва бо дигар сифатҳо тавсифшаванда буда, ки мавриди фаъолияти мушаххас ё тадқиқотҳо қарор мегирад».

Якхел набудани таркиби масоҳатҳо аз рӯи нишонаҳои муҳимтарини иқтисодӣ, ҷуғрофӣ, мҷтимоӣ, миллӣ, демографӣ, таърихӣ ва ғайра ё аз ҳад бузург будани масоҳат зарурати тақсим кардани масоҳатро ба қисмҳо – ноҳияҳо, минтақаҳо, зонаҳо пеш меорад.

Ноҳия аз масоҳати маҳдудгардондашудае иборат мебошад, ки дорои хислати якпорчагӣ, алоқамандии унсурҳои таркибӣ, тамомият мебошад, ки зимнан ин тамомиятро шароитҳои объективӣ ва қонунмандии инкишофи масоҳати мазкур тақозо менамояд.

Муродифи мафҳуми «ноҳия» «минтақа» мебошад, ки мафҳуми русии он – регион аз лотинӣ ба маънои сарзамин, кишвар, вилоят омадааст.

Таърифҳои асосии зерини аз тарафи умум қабулгардидаи минтақаро ҷудо кардан мумкин аст: вилоят (ноҳия, қисмати аз кишвар), ки аз дигар қисматҳо бо маҷмеи хусусиятҳои табиӣ ё таърихан ташаккулёфтаи иқтисодию ҷуғрофӣ тафовут дошта бо хусусиятҳои ҳолати миллии аҳолии ҳамбастагӣ дорад; шакли фазоию ташкилии фаъолияти ҳаётии аҳолии вилояти калони мураккабташкили тақсимоти истеҳсолию минтақавии кишвар; минтақа – масоҳат дар ҳудуди маъмурии кишвар, ки дорои хусусиятҳои зерин: тамомият, маҷмуиат, махсусгардонидашуда ва идорашавандагӣ мебошад¹.

1. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.

Мафҳуми «минтақа» инчунин нисбат ба ҷомеаи байналмилалӣ - минтақаҳои ҷаҳон низ истифода мегардад. Масалан, минтақаи ИДМ, минтақаи Осиёи Марказӣ, ки ба ҳамгирии иқтисодии давлатҳои алоҳида асос меёбад. Кушода гардидани бозорҳои миллии молҳо, кор, сармоя барои ташвиқи инкишофи муносибатҳои байни минтақаҳои миллии мусоидат менамояд.

Мафҳуми дигари минтақа – фазои иқтисодӣ аст. Фазои иқтисодӣ – ин маҷмӯи муносибатҳои иқтисодӣ дар ҳудуди муайян буда арзёби мегардад¹.

1. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.

2. Омилҳои ба инкишофи иқтисоди минтақа мусоидаткунанда:

Барои донишҷӯи хусусиятҳои минтақа ҳамчун объекти тадқиқот ва идоракунии, ошкор сохтани махсусиятҳо ва фарқиятҳои он аз дигар объектҳои идоракунии зарур аст, ки тақсимои ҷамъиятии меҳнат дида баромада шавад. Ва он иборат аст аз муайян намудани тафовутҳо дар навъҳои гуногуни фаъолияти инсон, намудҳо ва зернамудҳои махсуси истеҳсоли, ки марбут ба шахсони алоҳида, истеҳсолот, ҳудудҳо ва кишварҳо буда, шартҳои муҳими инкишофи қувваҳои истеҳсолкунанда дар ҷомеа ба шумор мераванд.

Дар ин ҳол, тақсимои ҷамъиятии меҳнат дар ду шакли асосӣ – шакли ҳудудӣ ва шакли соҳавӣ ифода ёфта инкишоф меёбад¹.

1. Исайнов Ҷ.Р. Иқтисоди миллӣ: китоби дарсӣ,- Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

Тақсимоти ҳудудии меҳнат:

Тақсимоти ҳудудии меҳнат дар назар дорад, ки соҳаҳои алоҳидаи истеҳсолот ба минтақаҳои муайян вобаста карда шаванд. Асоси табиӣ он дар ин ҳолат тафовутҳои ба шумор мераванд, ки дар шароитҳои табиӣ, иқлимӣ ва иқтисодии минтақаҳои гуногун вуҷуд доранд. Асоси иқтисодии ин шакли тақсимоти меҳнат тафовут дар даромаднокии истеҳсоли маҳсулот ва хизмат дар ҳудудҳои гуногун мебошад, ки бинобар бастубандии махсус доштани омилҳои номбаршуда дар ҳар кадом минтақа ба вуҷуд меояд¹.

1. Исайнов Ҳ.Р. Иқтисоди миллӣ:
китоби дарсӣ,-Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

Тақсимоти соҳавии меҳнат:

Тақсимоти соҳавии меҳнат мавҷуд будани соҳа ва истеҳсолоти алоҳидаро дар назар дорад, ки эҳтиёҷоти мухталифи ҷомеа ба воситаи онҳо қонеъ гардонда мешавад. Ҳолат ва инкишофи соҳа, истеҳсолоти алоҳида аз бисёр ҷиҳат ба таркиби миқдорию сифатии омилҳои истеҳсолот иртибот дорад.

Сатҳи истифодабарии иқтисодӣ бо пешрафти ҳалқаҳои функционалии он, хусусиятҳои робитаҳои мутақобила ва фаъолияти байниҳамдигарии онҳо алоқаи нобусастагӣ дорад. Ҳафт зерсистемҳои функционалӣ, ки бо ҳам зич алоқаманданд фарқ кардан мумкин аст, ки иқтисодиро ҳамчун система пурратар тавсиф менамоянд¹.

1. Николаева Т.П. Основы информационной экономики: уч. пос. – СПб.: ООО «ЛЕКС СТАР», 2001. – 128 с.

Хусусиятҳои муҳимтарини ин система чунин аст:

система ҳамчун комплекс аст, ки чунин маънӣ дорад, ки ҷузъҳои ба таркиби иқтисодии иқтисодӣ дохилгардида бе якдигар амал карда наметавонанд;

доимии функционалӣ дар фаъолияти байниҳамдигарии байни зерсистемаҳо мушоҳида мешавад;

таъсирпазирӣ, ки самтгирии муайяни афзоиши ҳар кадом зерсистема ва системаро дар маҷмӯи ифода менамояд¹.

1. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.

Таркиби функционалии иқтидораи иқтисодии минтақа:

Мавҷуд будани захираҳои табиӣ шартӣ асосии дар минтақа ҷойгиркунии қувваҳои истеҳсолкунанда ба ҳисоб меравад. Миқдор, сифат ва бандубасти захираҳо, нерӯи захираҳои табиӣ минтақаро муайян намуда, омили муҳими ҷойгиркунии аҳоли ва фаъолияти хоҷагидорӣ мегардад. Нерӯи захираҳои табиӣ минтақа ба махсусгардонии бозории минтақа ва мавқеи он дар тақсимооти меҳнат таъсир мерасонад¹.

1. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.

Захираҳои табиӣ минтақа:

Нерӯи захираҳои табиӣ минтақа – ин қисме аз маҷмӯи захираҳои табиӣ мебошад, ки бо сатҳи муайяни инкишофи иқтисодию техникӣ ҷомеа ва омехта шудани минтақаи мазкур мумкин аст, ки барои фаъолияти хоҷагидорӣ дар шароити ҳозира ва дар оянда истифода гардад¹.

1. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. 54-67с

Вазифаҳои аввалиндараҷаи тадқиқотҳои иқтисодии минтақавӣ аз инҳо иборат мебошанд:

таҳлили илмии минтақа ҳамчун ҷои ҷобачокунии
қувваҳои истеҳсолкунанда ва аҳоли;

омезиши қонуниятҳо ва принципҳои ҷойгиркунии
қувваҳои истеҳсолкунанда бо ба назар гирифтани
омилҳои алоҳида;

омезиши масъалаҳои, ки ҳалли онҳо ба рушди
минтақа (ноҳияҳо) таъсири бевосита мерасонад;

асоснок намудани сиёсати минтақавӣ дар асоси
тадқиқи масъалаҳои инкишофи минтақа¹.

1. Исайнов Ҷ.Р. Иқтисоди миллӣ: китоби
дарсӣ,-Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

Ба сифати асоси иттилоотии таҳлили минтақавӣ дар аксари мавридҳо маълумотҳои оморӣ оид ба инкишофи корхонаҳо, ташкилотҳо ва аҳолии минтақаҳои алоҳида истифода мегарданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Кумитаи давлатии омор маҷмӯаи «Минтақаҳои Тоҷикистонро»-ро интишор медиҳад, ки дар он маълумоти оморӣ дар хусуси рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои ҷумҳурӣ оварда мешаванд¹.

1. Исайнов Ҳ.Р. Иқтисоди миллӣ: китоби дарсӣ,- Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

Маҷмӯаи оморӣ фаслҳои зеринро дар бар мегирад, ки дар онҳо нишондиҳандаҳои дахлдор оид ба тамоми минтақаҳои ҷумҳурӣ оварда мешавад: назари умумӣ ба минтақаҳои Тоҷикистон; аҳоли; шуғл ва даромадҳои аҳоли; маориф; ҳифзи саломатӣ; фонди манзилӣ; сохтмони манзилӣ ва иҷтимоию фарҳангӣ; ҳифзи муҳити зист; маълумоти умумии ҳуқуқӣ; саноат; кишоварзӣ; сохтмони асосӣ; нақлиёт ва алоқа; савдо ва хизматрасонӣ ба аҳоли.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузариш ба низоми ҳисобҳои миллӣ сурат мегирад, ки тавассути онҳо нишондодҳои асосии макроиқтисодии рушд муайян карда мешаванд, инчунин дар назар аст, ки низоми ҳисобҳои минтақавӣ бунёд гузошта шавад, ки бо низоми ҳисобҳои миллӣ мутобиқ хоҳад буд¹.

1. Исайнов Ҷ.Р. Иқтисоди миллӣ: китоби дарсӣ,-Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

3. Нишондихандаҳои сатҳи тараққиёти минтақаҳои озоди иқтисодӣ:

Тоҷикистон кишвари агросаноатӣ буда, дорои иқтидори бузурги гидроэнергетикӣ ва саноатӣ буда, конҳои калони маъданҳои фойданок мебошад. Наздикии бозорҳои ҷузурги истеъмоли дар Руссия, Қазоқистон, Чин, Афғонистон ва Покистон ин баҳши иқтисодро хеле ҷолиб месозад¹.

1. Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012с.

Таъсиси минтақаҳои озодаи иқтисодӣ ба барномаи рушди инноватсионии Тоҷикистон ворид карда шудааст, чунки иқтисоди муосирро бе чунин минтақаҳо тасаввур кардан душвор аст. Мувофиқи таҳлили коршиносон 30%-и тиҷорати ҷаҳонӣ тавассути минтақаҳои озодаи иқтисодӣ амалӣ мегардад. Дар кишвар 4 минтақаи озодаи иқтисодӣ фаъолият доранд. Арзиши иҷораи қитъаи замин мутобиқи низомнома солона 1 доллар барои 1 метри мураббаъро ташкил мекунад. “Минтақаҳои озодаи иқтисодӣ - маконҳои онҳо, ки дар онҳо шумо тиҷорати муваффақро бунёд карда метавонед. Онҳо на танҳо сармоягузoronро ҷалб мекунад, балки барои онҳо имкониятҳои навро фароҳам меоранд”¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озодаи иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Вилояти Хатлон – Инфрасохтори Хатлон як шабакаи рушдѐфтаи роҳҳои автомобилгард, оҳан ва ҳавоӣ мебошад. Соҳаҳои саноати сабук, хӯрокворӣ, кимиё, электроэнергетика ва саноати коркарди оҳан хуб инкишоф ѐфтаанд. Дарёҳои асосии ин вилоят Панҷ, Вахш ва якчанд обанборҳо захираҳои бепоёни захираҳои гидроэнергетикӣ доранд. Шароити иқлими минтақа, ки нури офтоб, об ва водиҳои ҳосилхези фаровон доранд, ба шумо имкон медиҳанд, ки дар як сол то 3 маротиба сабзавот ва мева парвариш кунед¹.

Дар вилояти Хатлон ду минтақайи озоди иқтисодӣ - Данғара ва Панҷ намояндагӣ мекунанд.

1. Ҳакимов Ҳ.А., Рачабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Минтақаи озоди иқтисодии Данғара ва «Ишкошим»:

2 феввали соли 2009 таъсис ёфтанд. Минтақаи озоди иқтисодии «Данғара» дар ҳудуди ноҳияи Данғара масоҳати умумии 521 гектар ва Минтақаи озоди иқтисодии «Ишкошим» дар ҳудуди ноҳияи Ишкошим 200 гектарро фаро мегирад.

Ҳаҷми сармояи мустақим низ ба минтақаҳои озоди иқтисодӣ тамоюли афзоишро касб карда, солҳои 2011 - 2015 ба 259 миллион сомонӣ баробар шудааст. Дар робита ин, солҳои 2014 — 2015 аз Бюҷети давлатӣ барои нигоҳдорӣ ва инфрасохтори аввалиндараҷаи минтақаҳои озоди иқтисодӣ 10,8 миллион сомонӣ ҷудо гардидааст¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Аз ҷониби субъектҳои минтақаҳои озоди иқтисодӣ дар солҳои зикршуда ба Бюҷети давлатӣ дар ҳаҷми 19,7 миллион сомонӣ пардохтҳои гумрукӣ ва андозҳо ворид шудааст.

Соҳтмони се иншооти бузург — корхонаҳои сементбарорӣ, кафелбарорӣ ва шишабарорӣ дар ҳудуди Минтақаи озоди иқтисодии «Данғара»-и [ноҳияи Данғара](#) мебошанд. Корхонаи сементбарорӣ дар минтақаи мазкур дар масоҳати 20,8 гектар замин ва бо харчи 1 миллиард сомонӣ сохта мешавад. Иқтидори солонаи корхонаи бунёдшаванда 1,6 миллион тонна сементро ташкил дода, маблағи фурӯши солонаи маҳсулот ба 775 миллион сомонӣ расонида мешавад. Ба соҳтмони корхона 150 нафар ҳамватанонамон ҷалб шуда, баъди ба фаъолият шурӯъ кардан дар маҷмӯъ 800 нафар бо ҷои кори доимӣ таъмин мешаванд¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Дар Минтақаи озоди иқтисодии «Данғара» соли 2015 5 субъект ба фаъолият шурӯъ кардаанд. Оид ба истеҳсоли маҳсулот дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ, ки соли 2015 аз ҷониби ҳамаи субъектҳо ба маблағи 57,6 миллион сомонӣ маҳсулот истеҳсол шудааст, ки ба Минтақаи озоди иқтисодии «Суғд» 55 миллион сомонӣ, Минтақаи озоди иқтисодии «Данғара» 2,5 миллион сомонӣ ва Минтақаи озоди иқтисодии «Панҷ» беш аз 103 ҳазор сомонӣ рост меояд. Субъекти дигари минтақаи озоди иқтисодии «Данғара» корхонаи истеҳсоли конструкцияҳои оҳанӣ бо иқтидори коркарди солона то як миллион тонна оҳан мебошад. Ҳамчунин корхонаҳои истеҳсоли масолеҳи пластикӣ ва қубурҳои пластикӣ, заводи коркард ва бастабандии меваҳои хушк ва ғайраҳо бунёд гардида истодаанд¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Ҳудуди Минтақаи озоди иқтисодии Панҷ:

- 401,6 гектарро ташкил дода, як қисми он бо 186 гектар ба бахши тиҷорат, воридот, содирот, молия ва инноватсия ва қисми дуюм бо 215,6 гектар ба бахши саноат тааллуқ дорад. Минтақаи озоди иқтисодии «Панҷ» дорои захираҳои бузурги ашёи хом ба мисли қуми квартсӣ ва пахтаи хом, инчунин маҳсулоти кишоварзӣ мебошад, ки метавонанд аз чор ноҳияҳои дар масофаи 50 км дар атрофи минтақаи озоди иқтисодӣ ҷойгирбуда таъмин карда шаванд. Дар ин минтақа инфрасохтори хуб бо назорати гумрукӣ ташкил карда шудааст ва бо об ва қувваи барқ таъмин мебошад. Дар айни замон шартномаҳо бо ширкатҳои Корея оид ба истеҳсоли шеткаи дандон ва бунёди фабрикаи пойафзол баста шудаанд.

Вилояти Суғд бо макони мусоиди ҷуғрофии худ ҳамчун дарвозаи тиҷоратии шимолии Тоҷикистон аст ва "марвориди" водии Фарғона машҳур аст¹.

1. Ҳакимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Минтақаи озоди иқтисодии Суғд:

- соли 2009 таъсис дода шуда, дар қисми саноатии ҷанубу ғарби шаҳри Хучанд ҷойгир аст. Масоҳати умумии он 320 гектарро ташкил медиҳад. Субъектҳои дар минтақаи озоди иқтисодии мазкур фаъолияткунанда ба истеҳсоли кабелҳои барқӣ, қубурҳои полимерӣ, профилҳои алюминӣ ва пластикӣ, масолеҳи сохтмонӣ ва рангҳо, зарфҳои пластикӣ, васлу насби таҷҳизоти истеҳсоли барқ аз нируи офтобӣ ва насосҳои амик, инчунин коркарди такрорӣ оҳан машғуланд. Корхонаҳои истеҳсоли лампаҳои каммасраф, мебел ва ғайра мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифта истодаанд. Минтақаи озоди иқтисодии «Суғд» барои корхонаҳои, ки дар самти содирот кор мекунанд, шароити мусоид пешниҳод мекунад¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Минтақаи озоди иқтисодии "Ишкошим«:

- аз соли 2011 вучуд дорад ва масоҳати он 200 гектарро ташкил медиҳад. Вилоят дар шимол бо Қирғизистон, дар шарқ бо Чин ва дар ҷануб ва ғарб бо Афғонистон ҳамсарҳад аст. Пешбурд ва истифодаи захираҳои табиӣ ва тафреҳӣ дар бозорҳои ҷаҳонии хизматрасониҳои сайёҳӣ чараёни ҷалби сайёҳони хориҷиро ба Тоҷикистон таъмин хоҳад кард. Минтақаи мазкур бо мавҷудияти дарёҳои сершумори кӯҳӣ ва захираҳои бойи об барои рушди гидроэнергетика, бунёди нерӯгоҳҳои барқи обии бузург ва рушди нерӯгоҳҳои хурди обӣ мусоидат мебошад¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Дар минтақаҳои иқтисодии кишвар барномаи махсуси андозбандӣ амал мекунад. Дар ҳамаи минтақаҳои озоди иқтисодӣ андоз аз даромад, андоз аз истифодабарандагони роҳ, андоз аз арзиши иловашуда, андоз аз фурӯши пахта ва алюминии аввалия, андоз аз захираҳои табиӣ, аксизҳо, андозҳо аз воситаҳои нақлиёт, амволи ғайриманқул ва бочҳои гумрукӣ барои содироти маҳсулоти дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ истеҳсолшуда ба сифр фоиз баробар аст. Аз 10 андозе, ки Кодекси андози кишвар пешбинӣ кардааст, субъектҳои минтақаҳои озоди иқтисодӣ танҳо ду намудро пардохт мекунанд: андози иҷтимоӣ (25%) ба Фонди музди меҳнат ва андоз аз даромад (8% - 13%), ки аз музди меҳнати корманд нигоҳ дошта мешавад¹.

1. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.

Ҳангоми тадқиқ намудани иқтисоди минтақаҳои алоҳида таркиби соҳавии он, дараҷаи кушод будани иқтисод, маълумоти баёнсозандаи рушди иҷтимоиву иқтисодии минтақа, мавриди таҳлил қарор дода мешавад.

Яке аз самтҳои арзишманди тадқиқотҳо ба таркиби соҳавии иқтисоди минтақаҳо ва тағйироте, ки дар солҳои гуногун ба вуқеъ меояд, алоқаманд мебошад. Ин навъи тадқиқотҳо ҳангоми асоснок намудани сиёсат нисбат ба «ҷойҳои осебпазир» ва «минтақаҳои ба касодӣ гирифторшуда» - и кишвар хеле зарур мебошанд.

Таҳлили инкишофи соҳаҳои алоҳидаро мумкин аст бо тадқиқотҳои ба асосҳои иқтисодӣ ё таносуби байни соҳаҳои бунёдӣ ва хизматрасони минтақаҳо идома ёбад.

Минтақахоро ҳамчун комплексҳои аз ҳам чудо доништан мумкин нест, зеро онҳо ба ҳам алоқаманданд ва тағйирот дар як минтақа дар минтақаҳои дигар эҳсос карда мешавад.

Иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷузъҳои зиёди минтақавӣ таркиб ёфтааст, аз ин рӯ, пеш бурдани сиёсати макроиқтисодии минтақавӣ, ки барои ҳалли мушкилоти вобаста ба мавҷуд будани тафовут дар фазои иқтисодии ҷумҳурӣ равона гардидааст, бағоят муҳим мебошад.

Баробарсозии рушди иҷмоию иқтисодии минтақаҳо ба он маъно нест, ки дар тамоми ҳудуди ҷумҳурӣ соҳаҳои гуногуни иқтисод ва намуди фаъолиятҳо баробар ҷойгир карда шаванд, балки ба он маъност, ки тафовутҳои байниминтақавӣ дар сатҳи инкишофи иқтисодӣ, зиндагонии аҳоли кам карда шаванд. Баробар сохтани рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои ҷумҳурӣ ба инкишоф ёфтани бозори умумимиллӣ мусоидат хоҳад намуд.

Сатҳи рушди иқтисодии кишвар ва минтақа тавассути сарватҳои андӯхтаи миллӣ муайян карда мешавад. Аммо маълумоти омории минтақавӣ танҳо баъзе унсурҳои сарвати миллиро инъикос менамояд ва аз ин рӯ имкон намедиҳад, ки тадқиқотҳои муқоисавии байниминтақавӣ анҷом дода шавад.

Минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо нишондиҳандаҳои асосии иқтисодӣ ва иҷтимоӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонимой аз ҳам фарқ мекунанд.

Аз рӯи миқдори маҳсулоти саноатӣ ба ҳар сари аҳолии тафовути байни минтақаҳои ҷумҳурӣ хеле назаррас аст. Ин тафовутҳо ба таври равшан дар шакли сутунҳои нақшаи баёнӣ нишон дода шудаанд. Миқдори аз ҳама бештари истеҳсолоти саноатӣ ба ҳар сари аҳолии дар ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ (ноҳияи Турсунзода) ва миқдори аз ҳама камтар – дар вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ба мушоҳида мерасад¹.

1. Қонмамадов Ш.Б., Раҳмонов Қ.Р., Мамадалиев Ф.С. Танзими давлатии иқтисодиёт. – Душанбе: Ирфон, 2010. -166 с.

Яке аз омилҳои тафовути минтақаҳо аз рӯи сатҳи музди кори миёнаи моҳона - мавҷуд будани фарқ дар таркиби соҳавии иқтисоди минтақаҳо ба шумор меравад.

Дар соҳаи истеҳсоли музди кори аз ҳама камро коркунони соҳаи кишоварзию чангалпарварӣ ва музди кори нисбатан баландро коркунони дар саноат машғул буда доштанд.

Дар байни соҳаҳои ғайриистеҳсоли музди кори аз ҳама баландро коркунони муассисаҳои қарздиҳанда ва суғурта ва аз ҳама пастро дар системаи тандурустӣ мегиранд.

Ба ҳамин тариқ, сатҳи нисбатан баланди музди кор дар ноҳияҳои вучуд дорад, ки дар онҳо саноат, инфраструктураи бозаргонӣ тараққи ёфта ба соҳибкории муштарак шароит фароҳам омадааст (шаҳри Душанбе, баъзе ноҳияҳои вилояти Суғд, баъзе ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ).

Сатҳи нисбатан пасти музди кор дар минтақаҳоест, ки аз ҳама бештар дар натиҷаи ҷанги шаҳрвандӣ зарар дидаанд (ноҳияҳои алоҳидаи тобеи ҷумҳурӣ ва вилояти Хатлон), инчунин ноҳияҳои, ки аз ҷиҳати мавқеи ҷуғрофӣ аз марказ ҷудо ва дурдаст (ноҳияҳои ВМКБ) мебошанд.

Адабиёти истифодашуда:

1. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: учебник. –М., 2001.
2. Государственное регулирование национальной экономики: учебное пособие /Е.В. Харченко, Ю. В. Вертакова. -5-е изд., перераб. И доп. – М.: КНОРУС, 2011. -328 с
3. Николаева Т.П. Основы информационной экономики: уч. пос. – СПб.: ООО «ЛЕКС СТАР», 2001. – 128 с.
4. Ҳақимов Ҳ.А., Раҷабов Қ. Минтақаҳои озоди иқтисодӣ. *Китоби дарсӣ* барои донишҷӯёни муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбии самти иқтисодӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2009. 467с.
5. Ҳақимов А.Ҳ., Шодиева Т.Г., Каримова М.Т., Қодиров Д.Б., Муминова Ф.М. Иқтисод ва идоракунии минтақа: Китоби дарсӣ. – Душанбе: Деваштич, 2002. – 276 с.
6. Ҳақимов Ҳ. А. Ташкили идораи иқтисоди миллӣ. *Василаи таълим*. – Душанбе: «Ирфон», 2005. - 416 с.
7. Ҷонмамадов Ш.Б., Раҳмонов Ҷ.Р., Мамадалиев Ф.С. Танзими давлатии иқтисодиёт. – Душанбе: Ирфон, 2010. -166 с.
8. Исайнов Ҳ.Р. Иқтисоди миллӣ: китоби дарсӣ, -Душанбе Ирфон, 2018с, 548с.

ТАШАККУР БА ДИҚҚАТАТОН!